

בגיליון זה:

אהבת חברים

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

הלכה בקהילה

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

ספרית השאלת דיסקים

אריאל לייקח

על שיבושים בתפילה ותיקונם

משה נאמן

רבינו סעדיה גאון

יהודה לייבוביץ'

אהבת חברים

בעוד ימים בודדים יגיע יום הדין, היום בו נעבור כולנו לפני הקב"ה כבני מרון, כבקרת רועה עדרו המעביר צאנו תחת שבטו.

כיצד מתכוננים ליום נורא ואדיר כזה? כיצד נעמוד בדין מול מלך מלכי המלכים, אשר הכל גלוי וידוע לפניו?

במישור הפרטי מקובלים אנחנו שתשובה, תפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה, אך ישנו עניין נוסף עליו ניתן לעבוד ולתקן במישור הציבורי-קהילתי.

מטבע חייה של קהילה, של קבוצת אנשים הקשורים זה לזה, ישנם הרבה חילוקי דעות, ויכוחים, ולפעמים גם כעסים והקפדות. האחד מיצר על החזן שמאריך והשני על זה שמקצר, האחד מקפיד על חברו שמדבר והשני מקפיד על זה שמקפיד. בכל חברה ישן סיבות רבות לשלל מחלוקות וקניטורים, ובוודאי בבית הכנסת.

אם נותיר את המחלוקות בעינן, וכל אחד מאיתנו ייגש אל הדין כאיש בודד הנבחן על פי מעשיו האישיים- לא נוכל להחזיק מעמד. דווקא עמידה משותפת, כציבור איתן הקשור זה לזה, תסייע לכולנו להיסקר בסקירה אחת לפני הקב"ה, ובעז"ה לצאת זכאים בדין. ערב תחילתה של שנה חדשה, נדרש כל אחד מאיתנו לשים מאחור את הקניטור והכעס ולבחור דווקא באהבה ובקבלה. אחדות ושלו שלנו כאן למטה הם שיגרמו לעמידתנו יחד למעלה, בדין, ויובילו לצירופה של מידת הרחמים.

בשפה הארמית "רחים" זה אוהב. בימים אלו נקראים אנו להגביר את כוח אהבת החברים שלנו, ומתוך כך תתגלגל עלינו בע"ה מידת הרחמים.

שנה טובה ומתוקה, כתיבה וחתימה טובה,

אסף הר-נוי

הלכה בקהילה- שאלות הלכתיות- מעשיות אשר עלו מאנשי הקהילה

הרב אסף הר-נוי

הקדמה כללית- מתחת לפני השטח מגיעות אלי הקטן לא מעט שאלות אשר נשאלות ע"י חברי הקהילה, במהלך החיים היום-יומי. לעיתים מדובר בשאלות מורכבות מבחינה הלכתית בנושאים פשוטים מציאותית, וחלקן פשוטות יותר מבחינה הלכתית, אך מורכבות מבחינה מציאותית.

לפני מספר שבועות הציע חבר יקר מקהילתנו, שנפתח בעלון החדשי של בית הכנסת מדור חדש, בו נביא בפני הציבור שאלות שנשאלו על ידי אנשי הקהילה.

ששתי על הצעה זו כמוצא שלל רב מתוך רצון להגביר את השיח ההלכתי בקהילתנו, ומתוך תקווה להפריה משותפת בעניין.

סדר הדברים במדור יהיה מחולק לשלושה-א. הצגת השאלה וסיפור המקרה שהוביל לה. ב. התשובה בהרחבה- פירוט הדיון ההלכתי. ג. הפסק ההלכתי בתמציתיות- הלכה למעשה.

כבר עכשיו אקדים ואומר, דבר הנכון בכל עת, כי אשמח לכל הערה והארה, וכמו כן אשמח לקבל שאלות הלכתיות המעניינות ונוגעות אליכם.

לוח זמני התפילות בבית הכנסת

א.השאלה והמקרה- אחד הדברים הראשונים שלמדתי, עם כניסתי לבית הכנסת, הוא חשיבותו ו"קדושתו" של לוח הזמנים של בית הכנסת. לוח הזמנים מחולק בתחילתה של כל שנה וכולל את כל פרטי הזמנים של תפילות השנה. לא תהיה זו הגזמה לומר, כי הכנת הלוח אורכת גם היא מספר שבועות, ועוברת הגהה אחר הגהה בכדי להוציא לוח מדויק ונכון.

עם תחילת הכנתו של לוח הזמנים לשנת תשע"ח עלו 2 שאלות הקשורות בז"ז:

1. מתי צריכה להתחיל תפילת מנחה בימות החול?
2. בתחילת החורף, כאשר השקיעה מוקדמת מאוד וכמעט ואין מניין בבית הכנסת- האם נכון להקדים את תפילת ערבית ולקרוא ק"ש קודם צאת הכוכבים כדי "לשמור" על המניין?

עד לשנה זו סדר הדברים היה כך שתפילת מנחה התחילה לפחות 15 דק' לפני השקיעה, ובממוצע כ-18 דק' לפני כן. בתחילת החורף היה נהוג להקדים את תפילת ערבית שתתחיל מיד לאחר השקיעה, קודם לצאת הכוכבים.

ב. הדיון ההלכתי-

עד מתי אפשר להתפלל מנחה?

זמן תפילת מנחה נמשך עד הערב, אלא שנחלקו הפוסקים עד אימתי בדיוק זמנה. מחלוקתם תלויה בשאלה, מתי מסתיים זמן הקרבת התמיד של בין הערביים: לדעת הת"י, הגר"א והמשנ"ב- עד לשקיעת החמה בלבד. אולם לדעת רש"י, הגה"מ, מנחת כהן, וכן משמע מפשט השו"ע והרמ"א(סימן רלג, א')- זמן מנחה עד הלילה(צאת הכוכבים) מפני שגם עבודת קרבן התמיד של בין הערביים נמשכת עד הלילה. כשיטה השניה פסקו גם ה"שאגת אריה", והאר"ך לבאר על כך ביחוד(ה, כב'; ו', ז'), יבי"א(ח"ז, לד') וכן הביא בפסקי תשובות רלג', ו'.

לאור הנ"ל ברור שדעת רוב הפוסקים היא שאפשר לכתחילה להתפלל מנחה עד הערב! דהיינו עד צאת הכוכבים. די היה לנו בכך בכדי להתיר להתחיל להתפלל מנחה אפילו כ-2 דקות לפני השקיעה- כל שהיא תסתיים תוך 20 דקות עד צאת הכוכבים.

לכך יש לצרף- שאם לא די שרוב הפוסקים סוברים כן הרי שמדובר בדין דרבנן(שהרי דין תפילה מדרבנן) ואם כן יש לנו ספק דרבנן- שהולכים בו לקולא.

לכך יש לצרף- את שיטת ר"ת: שבין השמשות מתחיל רק בשקיעה השנייה שהיא כחמישים ושמונה דקות וחצי אחרי שקיעת החמה הנראית לעיננו(והכתובה בלוחות הזמנים), ולפיכך לדעתו- "השקיעה שלנו" היא יום גמור(ואף שאין אנו נוהגים למעשה כשיטתו- ניתן כמובן לצרף את שיטתו).

לאור האמור לעיל נראה, שדי בצירוף כל הטעמים הנ"ל כדי להתחיל את התפילה באופן קבוע אפילו פחות מ-12 דק' לפני השקיעה(כמקובל במקומות רבים).

אולם, כדי לחשוש לשיטת הפוסקים כגר"א ובעל המשנה ברורה, נכון לכתחילה להתחיל את תפילת המנחה כ-12 דק' לפני השקיעה, שכן 12 דק' הם זמן מספיק כדי לסיים את תפילת העמידה של מנחה כולל חזרת הש"ץ(וגם אם יש חזן שמאריך- הרי שבדואי הוא יתחיל את חזרת הש"ץ קודם לשקיעה).

האם עדיף להקדים את תפילת ערבית לפני צאת הכוכבים או לאחר את תפילת מנחה?

עד כה עסקנו בזמנה של תפילת מנחה בפני עצמה. כעת יש לדון כיצד עלינו להתמודד עם תחילת תקופת החורף בו השקיעה מוקדמת מאוד ויש צורך לצמצם את ההמתנה שבין תפילת מנחה לערבית כדי "לשמור" על מניין המתפללים, שלא ילכו לביתם וישיאר ללא מניין.

האם עדיף, כפי שהיה נהוג עד עתה, להשאיר את תפילת מנחה בזמנה ולהקדים את תפילת ערבית קודם לצאת הכוכבים(אחר השקיעה)? או שמא לאחר את זמן מנחה שיהיה כמה שיותר סמוך לשקיעה ולהתפלל ערבית אחר צאת הכוכבים?

התשובה לשאלה זו צריכה להתייחס ל-2 סוגיות: 1. קריאת שמע של ערבית קודם צאת הכוכבים. 2. בעיית "תרת' דסתר'".

"קריאת שמע" קודם צאת הכוכבים: מצווה מהתורה לקרוא קריאת שמע בלילה ובבוקר, שנאמר בפרשת שמע ובפרשת והיה אם שמוע: "בשכבך ובקומך". זמן קריאת שמע של לילה הוא "בשכבך" – בזמן שאנשים שוכבים על מיטתם. ותחילתו כשמחשיך, וקבעו לזה חכמים סימן: משיצאו שלושה כוכבים בינוניים. הוא זמן "צאת הכוכבים". (שו"ע רלה, א).

נחלקו במשנה רבי יהודה וחכמים- מתי מתחיל הלילה- מתי אפשר להתחיל להתפלל ערבית ולקרוא ק"ש? המנהג הרווח כדעת חכמים- שזמן ערבית הוא רק אחר צאת הכוכבים(ברכות כו, א), אולם לדעת רבי יהודה, מפלג המנחה(דהיינו שעה ורבע לפני השקיעה) הוא כבר זמן ק"ש ותפילת ערבית.

מנהגו בכל יום כדעת חכמים- שהלילה מתחיל מצאת הכוכבים, מה גם שכלל נקוט בידנו ש"יחיד ורבים- הלכה" כרבים, וגם אם נאמר כי מדובר בספק, הרי קי"ל שספק דאו' לחומרא, וכיוון שקריאת שמע של ערבית היא חובה מן התורה, כפי שהסברנו לעיל, הרי שיש לחוש ולצאת י"ח כל השיטות ולקרוא ק"ש לאחר צאת הכוכבים.

היוצא מכך הוא שגם מי שקרא ק"ש קודם לצאת הכוכבים צריך לשוב ולקרוא ק"ש עם פרשיותיה לאחר מכן- כדי לצאת ידי חובת חכמים, אשר הלכה כמותם, ומכיוון שמדובר במצווה מהתורה.

תרת' דסתר': בקהילות שונות, נהגו להתפלל מנחה וערבית ברציפות, בין פלג המנחה לצאת הכוכבים. בתקופת הראשונים נהגו כך בעיקר באשכנז, ובתקופת האחרונים בעיקר בספרד. רבים מגדולי ישראל הקשו על מנהג זה, והשתדלו לבטלו, שהרי הוא מנהג שסותר את עצמו, שהואיל והתפללו מנחה אחר פלג המנחה כדעת חכמים, אי אפשר להתפלל באותו הזמן ערבית כדעת רבי יהודה. לכתחילה ודאי אין לנהוג כן

ולאחוז את החבל משני קצותיו- כאשר מצד אחד מתפללים מנחה סמוך לשקיעה(כחכמים) ומצד שני מקדימים תפילת ערבית ומתפללים אותה קודם לצאת הכוכבים (כשיטת רבי יהודה). ומכל מקום הורו האחרונים, שבמקום שהמתנה עד אחר צאת הכוכבים תגרום לפיזור המתפללים ולביטול תפילת ערבית, אפשר להקל להתפלל ערבית מיד אחר המנחה. וכמובן שעל כל המתפללים לחזור ולקרוא את קריאת שמע אחר צאת הכוכבים(מ"ב רלג, יא, כה"ח יב, ילקוט יוסף ח"ג רלה, א).

לאור האמור, פשוט וברור שעדיף לשמור על תפילת ערבית בזמנה וכך לקיים מצוות ק"ש של ערבית שהיא מהתורה- בזמנה. בנוסף, בצורה זו תימנע הבעיה של "תרת' דסתר'", שכן זמן ערבית יהיה לאחר צאה"כ- שהוא לכתחילה גם לשיטת חכמים.

ג. הלכה למעשה- תפילת המנחה בשנת תשע"ח תתחיל כ-12 דק' לפני השקיעה. בתחילת החורף, כשהשקיעה מוקדמת ויש בעיה של מניין- תתחיל תפילת המנחה כ-7 דק' לפני השקיעה, ותפילת ערבית תישאר אחרי צאת הכוכבים. בצורה זו נצמצם מצד אחד את פער הזמנים שבין תפילת מנחה לערבית, כדי להקל על הציבור, למנוע טרחה דציבורא, ולשמור על המניין, ומצד שני- תישאר תפילת ערבית לאחר צאת הכוכבים, ובכך תימנע בעיית "תרת' דסתר'" ונקרא את ק"ש בזמנה

ספריית השאלת דיסקים בשרות עצמי

דרכים מגוונות ללימוד תורה מאת אריאל לייקח

כידוע למתפללים הוותיקים של בית הכנסת לעניין של ספריית דיסקים יש היסטוריה. בזמנו הייתה בבית הכנסת ספריית קלטות, ולאחר שהקלטות הפכו להיות היסטוריה הייתה ספרייה מאוד קטנה של דיסקים.

היום אנו בחנוכת בית של ספריית דיסקים מחודשת.

מיותר להזכיר שישנם רגעים רבים בחיינו שאנו יכולים להקדיש ללימוד תורה.

דוגמאות לכך:

תוך כדי נסיעה ברכב, תוך כדי ניקיון הבית, תליית כביסה, הדחת כלים (למי שאין מדיח), הכנת אוכל ואפילו תוך כדי מנוחה בסלון.

לצורך זה, העולם המודרני מאפשר לנו דרכים מגוונות ללימוד תורה:

שמיעת דיסקים עם שיעורי התורה, קבלת ווטסאפ דרך הטלפון, 3MP, סרטים, גוגל וכו'.

רעיון ספריית הדיסקים קיבל אישור וברכה מהרב אסף הר-נוי, רב הקהילה.

במסגרת הספרייה כל אדם שמעוניין יכול לגשת, ביום חול, לתא של לייקח, שכתוב עליו ספריית דיסקים, לבחור דיסק אחד (רק אחד לאדם), לרשום את שמו ותאריך ההוצאה, לשמוע אותו ולאחר זמן להחזירו, לרשום ולקחת אז דיסק חדש.

אדם שמעוניין לקבל בנייד מידי פעם שיעור של הרב ח"י הדרי משיבת הכותל, ביוטיוב, מזמזם גם להשאיר את מספר הנייד שלו.

יהי רצון שתהיה לכולנו שנה טובה, שנת לימוד ושמחה.

מאת יהודה לייבוביץ

תקופת הגאונים: בימי בית שני ובתקופת המשנה והתלמוד פרח היישוב היהודי בבבל. היהודים היוו כוח פוליטי וכלכלי עצמאי, ומתוך כך גם הפעילות הרוחנית והתרבותית הייתה בהיקף גדול. כמאתיים שנה לפני תקופת הגאונים התערערו יסודות קיומה של היהדות בבבל. נגזרו גזירות שונות ויהודי בבל החלו בנידיתם על פני תבל, רובה של תקופת הסבוראים עברה על יהודי בבל בשמד ובגזירות.

עם תחילתה של תקופת הגאונים בשנת ד' שמ"ט (589) השתנה לחלוטין המבנה הכלכלי של יהדות בבל, היהודים מנושלים מהקרקעות ועוסקים במלאכה ובמסחר. רוב הכפרים ננטשים והיהודים מהגרים אל הערים הגדולות. בבגדד מתפתחת קהילה יהודית גדולה, ישיבת סורא ופומבדיתא נוטשות את מקומן ועוברות לעיר הגדולה תוך שמירת שמן המקורי. פרק הזמן של תקופת הגאונים נמשך כ-470 שנה, באותה תקופה היו בבבל כ-90 גאונים ובא"י כ-18 גאונים.

תולדות חייו: רס"ג נולד בעיר דילץ שבמחוז פיום שבמצרים. בין השנים 915-920 שהה בטבריה ושם למד תורה אצל עלי בן יהודה הנזיר שהיה מן הראשונים שתרגמו ספרי מקרא לערבית. בשנת 921 שהה רס"ג זמן קצר בחלב שבסוריה, ובשנת 922 הגיע לבגדד ומונה למשרת ראש כלה בישיבת פומבדיתא. רס"ג היה מעורב במחלוקת בין חכמי בבל ובין חכמי ארץ ישראל, ובראשם ר' אהרן בן מאיר. המחלוקת נסבה על אודות קביעת לוח השנה. בשנת ד'תרפ"ב, לפי בן-מאיר הייתה זו שנה חסרה ולפי חכמי בבל הייתה זו שנה שלמה. כתוצאה מכך פסח נחגג בארץ ישראל ביום ראשון, ובבבל ביום שלישי.

בשנת 928 מינה אותו ראש הגולה, דוד בן זכאי, לגאון ישיבת סורא. הוא קיבץ אליו את תלמידי הישיבה שעברו לישיבה המתחרה פומבדיתא, והחזיר לה את מעמדה הקודם. כשנתיים לאחר מכן נוצר ויכוח קשה בינו לבין ראש הגולה, לאחר שהגאון סירב לאשר צוואה שהייתה מביאה לדוד בן זכאי טובת הנאה רבה. כתוצאה מכך נידה ראש הגולה את רס"ג, הסירו מכהונתו ומינה אחר תחתיו. רס"ג בתגובה נידה את ראש הגולה ומינה תחתיו את אחיו של דוד, יאשיה. עד שנת 932 הייתה יד רס"ג על העליונה, אך לבסוף נאלץ לוותר על הגאונות ולמצוא מקלט במשך כארבע שנים. בשנת 937 השלימו השניים ורס"ג חזר לכהונתו. שנותיו האחרונות עברו עליו בשלווה וללא חיכוכים עד שנפטר בשנת 942.

יש בידינו תאריכים מדויקים על חייו של רס"ג, על כך ששימש בגאונות במשך 14 שנה וארבעה ימים. כל הפרטים הללו נלקטו מתוך הביוגרפיה הראשונה שנכתבה על רס"ג ע"י שני בניו שארית ודוסא. הם את כתבו הדברים 11 שנה לאחר פטירת אביהם לפי בקשתו של רב חסדאי בן שפרוט. זוהי ביוגרפיה קצרה שנמצאה בגניזה הקהירית לא בשלמותה.

כאשר אנו קוראים פסוקי תפילה שונים, מסתבר שלא תמיד אנו מקפידים לקוראם במדויק דבר שפוגם בתוכם. ברצוני בשורות הבאות לציין מקצת השיבושים ולהציע בכוחי הדל דרכים לתיקונם.

א. את תפילת "מודים אנחנו לך..." מסיימים במשפט: "הטוב - כי לא כלו רחמיך, וְהַמְרַחֵם - כי לא תמנו חסדיך" שגיאה נפוצה היא שהוגים את המילה לָלוּ (במלעיל), בהטעמה על האות "כ" זו שגיאה משום שכך פירוש המילה היא מדידה כמו הפסוק "...וְכָל בְּשָׁלֵשׁ עֶפְרָה הָאֲרָץ..." (ישעיהו מ, יב) ההיגוי הנכון הוא כָּלוּ (במלרע) בהטעמה על ההברה "לו" המתבססת על הפסוק "חֲסְדֵי הַשֵּׁם כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ, כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו" (איכה ג, כו) אם הזכרתי את הפסוק: "...וְכָל בְּשָׁלֵשׁ עֶפְרָה הָאֲרָץ..." (ישעיהו מ, יב) ראוי לציין שהקריאה הנכונה היא: "וְכָל" בקמץ רגיל ולא בקמץ קטן (כמו וכול). הפסוק מופיע גם בפיוט "אמרו לאלוקים" בתפילת שחרית של יום הכיפורים, פיוט שיש המייחסים למשולם בירבי קלונימוס (סוף המאה העשירית) וכך כתוב במחזורת שישיית:

אָמְרוּ לְאֱלֹהִים:

וְכָל בְּשָׁלֵשׁ עֶפְרָה הָאֲרָץ. יְדוּ יְסֻדָּה אֲרָץ. וְיִמְיֵנוּ טַפְחָה שְׁמֵי עֲרֵץ. וְהַעֲמִידֵם כְּלֵי פְרִיץ לְכֵן יִתְנַצֵּחַ הַיּוֹשֵׁב עַל חוּג הָאֲרָץ: (כאן יש לקרוא את המילה "וְכָל" בקמץ רגיל)

ג. הפסוק: "נָדְלוּ לְהַשֵּׁם אֱתֵי, וְנִרְוַמְמָה שְׁמוֹ יְחִדְיוּ" (תהילים לד, ד) השגיאה הנפוצה מתבססת על פיסוק לא מדויק: אם אומרים "ונרוממה - שמו יחדיו" עלול להתקבל הרושם ששמו של הקב"ה הוא "יחדיו" על כן יש לומר: "ונרוממה שמו - יחדיו" כך גם לגבי הפסוק: "יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם הַשֵּׁם, כִּי נִשְׁבַּח שְׁמוֹ לְבָדוּ" (תהילים קמ"ח ג) יש לקרוא "נשגב שמו - לבדו" ולא "נשגב-שמו לבדו"

ד. בתפילת שחרית של שבת את הקטע "וּבְמִקְהָלוֹת רַבְבוֹת עֲמָךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, ..." מסיימים במשפט "לְהַדְרֵר לְבָרְךְ לְעֵלְהָ וּלְקַלְסָם, עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשְׁי עֲבָדְךָ מְשִׁיחְךָ" הקריאה שאינה מדויקת היא: "שירות ותשבחות - דוד בן ישי עבדך משיחך" אך ההתייחסות של שירות ותשבחות היא לדוד בן ישי, על כן יש לקרוא: "שירות ותשבחות דוד בן ישי - עבדך משיחך"

ה. בהכרזה: "ברכו את השם המבורך" יש להשתחוות במילים "ברכו את" ולהזדקף באמירת "השם המבורך" על פי הפסוק "...השם זָקַף קְפוּפִים..." (תהילים קמ"ח) .ו. בפסוק "השם עז לעמו יתן, השם יְבָרְךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם" (תהילים כט, יא) הנטייה היא להסמיק את הביטוי עוז לה', ולא היא, אלא יש לקרוא: "ה'-עוז לעמו יתן" דהיינו: השם הוא הנותן עוז לעמו.

יהי רצון ששיבושי התפילה, לא יהיו בבחינת "שבשתא כיוון דעל דעל" (כלומר, שיבוש כיוון שנכנס והשתרש בלב קשה להוציאו שוב, ביטוי שנאמר על ידי האמורא רב דימי מנהרדעא) אלא שניתן יהיה לתקנם. ולוואי ותפילותינו יתקבלו ברצון על ידי היושב במרומים. תפילותינו "שהם חיינו ואורך ימינו" גימטריא תשע"ח=778

שנה טובה לכולם יחד ולכל אחד לחוד

מזל טוב

למשפ' בן דוד להולדת הבן ליוסף חיים ורויזה
למשפ קולנגי לנישואי הבן ליאור
למשפ סעדה לנישואי הבן יונתן
למשפ רודמן להולדת הניעה
למשפ הגלין והללה להולדת הניעה והנכדה
למשפ שווב להולדת הנין
לאורי כהן לרגל שחרורו מצהל

ברכת הצלחה לרננה קליין ורבקה קרשטיין שהתחילו שירות לאומי.

תודת הקהילה לפנינה קוטנר על ההשקעה והמסירות
בהוצאת עלון "עלי אדרת" לאור, במשך שנים רבות.

שיעורים בבית הכנסת:-

בכל יום חמישי ב- 20:30 שיעורו של הרב אסף במסכת שבת

בכל יום שלישי ב- 20:30 שיעורו של מאיר רזוג בספר שופטים.

law.golan@gmail.com
amit.halle@gmail.com
ezragabbay@gmail.com
yossefhbd@gmail.com
eliahouk@gmail.com

0546691911
0542024637
0543131451
0586741033
0545723801

אריאל גולן
עמית הללה
עזרא גבאי
יוסף חיים בן דוד
אליהו משה קליין

1. פרשנות המקרא – אחת השאלות הגדולות בחקר רס"ג שנותרה ללא מענה, האם תירגם ופירש רס"ג את כל 24 ספרי המקרא או רק את חלקם? סכום הממצאים שבידינו הינו כדלהלן: פירוש התורה לרס"ג מחולק לשניים, פירוש קצר בשם תפסיר ופירוש ארוך בשם שרח. הפירוש הקצר מצוי לכל חמשת החומשים. הפירוש הארוך מצוי לחלק הראשון של חומש בראשית (בראשית-ויצא), חומש שמות וחומש ויקרא. על ספרי נביאים ראשונים אין ידיעות על פרשנות רס"ג. קטעים רבים נמצאו בגניזה על ספר ישעיהו. מעט ידיעות וממצאים על פרשנות ירמיהו, יחזקאל ותרי עשר. ביחס לספרי הכתובים יש פירוש מלא על תהילים, משלי ואיוב. לספר דניאל מצוי הפירוש הקצר והארוך ואילו ביחס לעזרא, נחמיה ודברי הימים קשה להסיק מסקנות ודאיות. למגילות מצוי פירוש קצר וארוך כמעט על כולן.

2. ספרי הלכה – כתביו ההלכתיים כוללים גם פירושים לתלמוד וגם מבוא לתלמוד והלכה. ספרי ההלכה שלו נכתבו בשפה הערבית והוא הגאון הראשון שכתב בשפה זו. רוב ספריו נתחברו בבבל. בחלק מן הספרים הביא מקורות לדבריו ובחלק אחר כתב את הדברים בצורת פסקים והלכות. ספר הפיקדון, סידור רס"ג, ספר השטרות, ספר הירושות (נמצא בשלמותו), ספר המתנות, ספר שבועות, ספר טומאה וטהרה, ספר הלכות שחיטה וטריפות, ספר ריבית, ספר עריות ועוד.

3. ספרי לשון – ספר האגרון, פתרון שבעים מילות וספר הגלוי.

4. שונות – אמונות ודעות, ספרי פולמוס כנגד הקראים, ספרים בעניין חוכמת העיבור והלוח העברי.

מטרות הפירוש ומאפייניו: חיי המעשה וצורכי הקהילה הנחו את הגאון בכתיבת חיבוריו. ולכן תירגם ופירש את הספרים שבית ישראל הרבה לעסוק בהם. תורה, ספרי אמ"ת ומגילות. רס"ג בפירושו היה מעוניין בביטול המחלוקת בקרב האומה, ביעור הבערות, חיזוק האמונה ועקירת דעות משובשות, וכן מלחמה בקראים ובכופרים למיניהם. רס"ג כתב שני פירושים כאשר לכל אחד הייתה מטרה ברורה ועניינית. לדעתו של רס"ג המקרא הוא ספר הדרכה לאדם שתכליתו ללמד את בני אדם דעת ולהביאם למשמעותו. אמצעי זה מושג בשלושה דרכים: מתן מצוות עשה ולא תעשה, גילוי השכר והעונש הכרוכים בקיום מצוות ובביצוע העברות וסיפור קורותיהם של אנשים ועמים ששעו למצוות ולאזהרות והצליחו או המרו את פי ה' ונענשו. סיפורי המקרא נועדו לפי דעתו להעברת מסרים חינוכיים כדי שבני אדם ישתוקקו למעשים אלו ויעשו כמותם.

חידה ???

איזו הפטרה היא כמעט יותר ארוכה מן הפרשה שלה? (תשובה בגליון הבא)